

El model cooperatiu, encaix per a l'educació social. Preguntes i respostes d'un educador cooperativista

Miquel Moré i Mateu

Voldria que aquest article fos una reflexió personal en veu alta, arran de la meua trajectòria com a educador social i cooperativista, amb la voluntat de sumar-la a altres reflexions; per tant, des d'aquest moment no em sento posseïdor de cap veritat, sinó en el mateix camí d'altres persones que m'acompanyen.

Escric amb l'objectiu d'ajudar-nos a descobrir com la manera de ser i de fer del model cooperatiu té molt a veure amb aspectes identitaris de l'educació social. Allunyant-me de tecnicismes, en aquestes ratlles ens farem quatre preguntes que ens serviran de guia, per anar-nos centrant en el tema i no despatxar-nos.

Intentaré que cadascuna de les preguntes que poso sobre la taula enllaci amb una altra pregunta sobre l'educació social, perquè s'esdevingui una mena de diàleg, sobre aquests dos grans models. Us recomanaria que després de cada pregunta dediquéssiu un temps breu a *aturar-vos i pensar*. El més

important no serà trobar respostes immediates, sinó provocar canvis en la forma de mirar i entendre el cooperativisme i l'educació social.

*Sigues tu el canvi que vols
veure en el món.*
Mahatma Gandhi

UN MÓN MILLOR

PER QUÈ UN MÓN MILLOR? PER QUÈ UN CONTEXT SOCIAL MILLOR?

L'any 2012 va ser declarat l'Any Internacional de les Cooperatives per l'Assemblea General de les Nacions Unides. El lema va ser: "Les empreses cooperatives ajuden a construir un món millor"¹.

1 Confederació de Cooperatives de Catalunya <<http://www.elfuturescooperatiu.coop/index.php/premsa/el-bloc/126-les-nacions-unides-celebra-la-cloenda-de-lany-internacional-de-les-cooperatives.html>> [Juny 2013].

■ **Miquel Moré i Mateu**, educador social i antropòleg. Formador a Suara Cooperativa.

Avui, un any més tard, ens trobem amb una societat que pateix totes les conseqüències d'una crisi massa agressiva i dura, que a poc a poc va vulnerant els drets bàsics de les persones i les aboca a situacions impensables anteriorment: falta d'alimentació, desnonaments, pèrdua de poder adquisitiu, atur de llarga durada, pobresa, etc. Hi ha una cronificació de la incertesa que porta a una forma de viure sense gens d'esperança.

La societat està indignada amb raó, i ens aferrem al crit de: "Rescatem persones i no altres organismes... Reformulem els nostres valors i decidim de quina manera volem viure, per no sentir-nos persones títelles dels grans centres de poder".

Algunes persones pensen que el canvi real s'haurà de donar de dins a fora, perquè el mal causat ha estat tan gran que mai més voldrem viure en un sistema social, polític i econòmic que sense cap mena de control ens ha portat on som avui.

Volem un món millor! El necessitem per apoderar-nos altra vegada de la nostra condició de persones, per crear entorns socials, polítics, laborals, humans, etc. que siguin ecològics i ens ajudin a recuperar el que som: persones subjectes de ple dret. Ens mou l'instint natural de fer-ho possible i avançar.

En una de les entrevistes al gran pensador i filòsof Zygmunt Bauman, posa èmfasi en el fet que la gran certesa d'avui dia és la incertesa, i agafo textualment el que diu en relació amb l'horitzó professional: "Estudiar una carrera ya no se corresponde con adquirir unas habilidades que serán apreciadas por la sociedad, no es un esfuerzo que se traduzca en frutos. Toda esta precariedad se expresa en problemas de identidad, como quién soy yo, qué pasará con mi futuro"².

Tant des de les cooperatives com des de l'educació social volem socialitzar la pregunta: què passarà amb el nostre fu-

2 *Ñ Revista de Cultura* [en línia] <http://www.revistaenie.clarin.com/ideas/filosofia/Zygmunt-Bauman-certeza-incertidumbre_0_626337554.html> [Juny 2013].

tur? Cap on decidirem anar? Tenim quelcom molt valuós: coneixem la realitat de ben a prop i el que desitgen les persones que tenim al costat. Ens ho expressen de maneres molt diferents: a l'assemblea, al lloc de treball, a la presó, o a la casa d'acollida, al centre residencial, o al centre de dia...

Les educadores i els educadors socials ens situem sempre a primera línia, acompanyem les persones que atenem i, de seguida, ens adonem de les situacions que viuen, i això no ens deixa indiferents; si algun dia el que mirem se'ns torna invisible serà un signe que la nostra professió es reduirà només a un títol universitari d'educadors o educadores socials.

Recordo que fa molts anys, quan estudiava "Educador Especializado en Marginación" a Madrid, un dels professors sempre deia: "O se hace una intervención desde la mierda o se hace una mierda de intervención". És curiós, però dels molts continguts que en aquell moment ens donaven, a mi em va quedar aquesta cèlebre frase!, i ha estat decisòria en molts moments.

Algunes d'aquestes situacions reflecteixen nítidament l'exclusió social, la marginació, la pobresa extrema, la violència, l'aïllament, etc. Ens parlen d'una societat que no acaba de funcionar del tot

bé; més enllà de l'anàlisi coprològica, ens haurem de preguntar: què genera la nostra societat, la forma de viure? Per què al nostre costat hi ha persones en situacions residuals?

La nostra raó de ser es basa fermament a creure que tota persona està capacitada per portar a terme canvis, a diferents nivells, però que per fer-ho necessita inicialment algú que l'acompanyi i li pugui facilitar tota una sèrie d'eines que la persona utilitzarà segons el moment. Penso que aquesta és la nostra funció com a agents socials de canvi: la transformació i millora del context social.

Hem de fer possibles els canvis, trencar amb els aspectes més clàssics de l'educació i ser més creatius: "Treballar amb les persones, sigui el col·lectiu que sigui, hauria de ser una oportunitat professional per posar en pràctica la nostra creativitat. Hauríem de tenir la capacitat de generar respostes alternatives dins el camp social, per arribar a la convicció que respostes diferents donen resultats diferents"³.

3 Escoda, V.; Laín, C.; Moré, M. "Les històries de vida: una excusa per acompanyar el projecte vital de les persones grans". *Revista Catalana de Pedagogia*, vol. 2, pàg. 75-83 (2003).

Què seria de la vida, si no tinguéssim el valor d'intentar alguna cosa nova?

Vincent van Gogh

RAÓ DE SER: COOPERATIVES

PER QUÈ COOPERATIVES I NO ALTRES TIPUS D'EMPRESES? PER QUÈ ESTUDIS D'EDUCACIÓ SOCIAL?

Segons dades de la Direcció General d'Economia Social i Cooperativa i Treball Autònom de la Generalitat, l'any 2012 es va incrementar el nombre d'empreses cooperatives en un 8%, i es va arribar a més de 4.100 cooperatives: un 75% han estat cooperatives de treball i la resta, d'altres tipus.⁴

En els temps que corren, les cooperatives segueixen sent una salvaguarda de treball estable i de qualitat, fruit del compromís amb les persones i el territori. Es basen en els valors de l'autoajuda, la coresponsabilitat, la democràcia, la igualtat, l'equitat i la solidaritat. Ho deixen ben clar els set principis cooperatius declarats per l'Aliança Cooperativa Internacional (ACI).⁵

Voldria destacar un dels trets que em sembla més diferencial en l'organització: la participació de les persones –*cada persona sòcia, un vot*, independentment del capital social que pugui tenir dipositat a la cooperativa. Aquest fet ens distancia moltíssim de les empreses d'altres tipus: la nostra força es basa en la gestió democràtica.

Per tant, participar és la clau, perquè significa que ens sentim part activa d'un projecte al qual pertanyem i en el qual es prenen decisions que ens afecten. Té molt a veure amb el sentiment envers el pro-

En els temps que corren, les cooperatives segueixen sent una salvaguarda de treball estable i de qualitat, fruit del compromís amb les persones i el territori.

jecte, amb l'afirmació que la cooperativa ens pertany. Participar ens ha de donar la possibilitat d'expressar-nos, d'incidir, de prendre realment part en la presa de decisions de forma activa, ajudant a construir

4 Direcció General d'Economia Social i Cooperativa i Treball Autònom (DGESCTA).

5 International Co-operative Alliance <<http://ica.coop/es/>>.

la realitat, a construir el futur propi i el de la cooperativa.

Quan les persones sòcies hi participen, s'hi acaben implicant. I quan s'impliquen aporten elements de molt valor a la tasca comuna. Si això succeeix amb un gran grup de

nalitat, acció educativa, participació comunitària, etc.

En el fons volíem estudiar en funció dels valors que a nosaltres ens movien per dins, i que anaven en la línia que l'educació social és possible si hi ha transformació social, incidència en la realitat, participació de les persones, incentivació de processos de canvi, etc.

Direm, doncs, que el conjunt de continguts dels estudis d'educació social han d'incidir sempre en una doble funció: donar drets a la ciutadania i dibuixar una professió de caràcter pedagògic. Per tant, també evidenciem que les persones són sub-

persones de la cooperativa, suposarà que hi haurà més idees, més recursos, més solucions als problemes, més ganes de fer coses noves.

Per tant, hi ha una evidència: millora de la participació = millora de la cooperativa.

Segurament molts i moltes de nosaltres quan vam escollir uns estudis universitaris intentàvem que s'assemblessin als nostres desitjos de futur, és a dir, a la nostra visió, a allò que projectàvem a l'exterior de nosaltres. Vam decidir-nos per l'educació social perquè ens sentíem còmodes dins el seu codi deontològic, que ens parla de justícia social, respecte per les persones, professio-

jecte de dret quan aquestes participen, diuen, fan i proposen, i tot sumat els fa sentir part de la ciutadania.

Una de les nostres funcions pedagògiques com a educadors i educadores socials s'ha de basar en el fet que les persones coneguin els seus drets, un dels quals és el dret de participació. Si agafem l'exemple de Paulo Freire, veiem que es recolza en el fet que les persones aprenen a través del diàleg, que els permet recobrar la seva dignitat, i aquesta dignitat els permet adquirir consciència dels seus drets.

Per tant, nosaltres: donem paraules = despertem consciència = donem drets.

Paulo Freire es recolza en el fet que les persones aprenen a través del diàleg, que els permet recobrar la seva dignitat, i aquesta dignitat els permet adquirir consciència dels seus drets.

L'exemple de Suara Cooperativa

L'any 2008, tres cooperatives que treballaven en el sector de l'atenció a les persones decideixen en les seves assemblees fusionar-se. I posen en comú totes les persones que hi treballaven, la feina i tots els serveis, el capital social, els immobles, etc.

La suma de les parts els converteix en la cooperativa de treball en atenció a les persones més gran de Catalunya. Suara avui dia és present en 17 comarques catalanes, on gestiona 198 serveis, atén més de 26.000 persones i hi treballen 2.200 persones.

El 10% de les persones que treballen a Suara Cooperativa són educadores i educadors socials en els àmbits de: salut, promoció de l'autonomia i atenció a la dependència, educació, dinamització i participació, serveis socials, ocupació i treball.

Alguns apunts on reconeixem una empresa social:

- Els professionals de Suara van beneficiar-se de 28.315 hores de formació de tipus tècnic i transversal durant el 2012.
- La igualtat de condicions i oportunitats entre homes i dones està totalment garantida: la presència femenina és clarament dominant (91% de dones i 9% d'homes).
- Hi ha dones en llocs decisoris: el 78% al Consell Rector, el 72% a l'Equip Directiu, el 86% a les coordinacions i direccions de serveis.
- Durant el 2012 es van signar 473 convenis de pràctiques amb universitats, centres formatius, instituts, ajuntaments, etc.

Podeu trobar la memòria de sostenibilitat 2012 a www.suara.coop.

Totes les persones tenen la disposició de treballar de forma creativa.

El que succeeix és que la majoria mai ho noten.

Truman Capote

EL VALOR SÓN LES PERSONES

CADA PERSONA, GESTORA DEL TREBALL DE L'EMPRESA? DES DE L'EDUCACIÓ SOCIAL CONSIDEREM LA PERSONA PROTAGONISTA DEL SEU PROPI PROCÉS?

Imagino que, igual que passa a la vida, quan triem persones per desenvolupar

un projecte, volem que comparteixin uns ideals amb nosaltres. Aquest és un dels reptes que tenim sobre la taula les cooperatives, buscar les persones adients per tirar endavant un projecte comú. Ens emparem sota el principi cooperatiu d'adhesió lliure i oberta: qui vulgui i pugui treballar en el projecte cooperatiu perquè hi ha feina, hauria de tenir la porta oberta i l'oportunitat de poder-ho fer. Evidentment, no tothom satisfà les seves expectatives entre el que es pensava que era una cooperativa i el que li demana la cooperativa. Les cooperatives donen drets però també deures.

Quan diem que les persones que atenem des de l'educació social són protagonistes dels seus propis processos, el que fem és una declaració de principis, que han d'estar alineats amb les institucions on treballem.

Les cooperatives són empreses gestionades democràticament pels socis i les sòcies, que es comprometen a una participació activa, a crear riquesa a través de la bona gestió del seu lloc de treball, ja sigui produint o distribuint béns i serveis socialment útils.

Una bona gestió acostuma a anar acompanyada d'un resultat econòmic positiu. A les cooperatives en diem excedents.

- L'excedent personal que s'adreça a la satisfacció individual dels cooperativistes: pot ser de tipus econòmic, cultural; formació; etc.
- L'excedent societatari destinat a enfortir la cooperativa i a donar-li sostenibilitat, ja sigui fent inversions, revisant les condicions laborals, millorant competències dels professionals, etc.
- L'excedent social destinat a millorar la societat mitjançant el suport a iniciatives transformadores i solidàries, implantació de polítiques actives de reciclatge, difusió dels valors, etc.

Per tant, les persones sòcies vetllen per la sostenibilitat de l'empresa i perquè aquesta pugui aportar excedents: personals, societataris i socials. Per això les persones sòcies tenen el dret i el deure de participar activament en les decisions estratègiques, tècniques i productives decidint com es durà a terme la feina. Sense oblidar que assumeixen també els riscos econòmics i socials de l'empresa, ja que en són els propietaris i propietàries.

La motivació és una peça clau, gràcies a la qual les cooperatives poden avançar.

Quan diem que les persones que atenem des de l'educació social són protagonistes dels seus propis processos, el que fem és una declaració de principis, que han d'estar alineats amb les institucions on treballem. A més, haurien de ser acceptats per les persones que hi treballem, els professionals i les persones ateses, i fer-se explícits en l'entorn més proper. I els dirigim cap a tots els públics interns i externs.

Treballem perquè les persones ens diguin a nosaltres, professionals, cap on volen guiar les seves vides. La metàfora ens pot ajudar: la nostra funció, enmig del mar, és que nosaltres els puguem ajudar a col·locar les veles del seu vaixell, però són les persones que generen el vent per saber cap on volen dirigir-se.

Si compaguem valors cooperatius i intervenció social, ens surten aquestes premisses de treball:

- Treballem amb models centrats en la persona, en la seva individualitat, en les seves necessitats i desitjos, que es manifesten en la vida quotidiana. Amb models que parteixen de les seves capacitats i de la seva història de vida, i li donen l'apoderament necessari per poder ser partícip de la seva trajectòria.
- Apostem per un model d'intervenció integral (biopsicosocial) amb l'objectiu d'afavorir el benestar, el creixement de l'entorn a partir de l'observació, la contextualització de les actuacions que portarem a terme, la xarxa de relacions, etc.
- Fomentem el model democràtic i participatiu, que parteix de la capacització i potencialitats de les persones ateses i dels professionals implicats, generant mecanismes que facilitin la implicació amb els projectes, el procés, la presa de decisions.
- Cerquem el canvi com a motor, oferint alternatives noves i creatives a les perso-

nes, que siguin possibles i realistes, encaminades a la qualitat de vida i la qualitat del sistema. El canvi com a oportunitat de millora.

Tot això convertirà la persona en centre de la nostra atenció, una persona que serà capaç d'aportar, opinar, criticar, respecte a les nostres pràctiques. I ens situarà a nosaltres com a cercadors de noves alternatives per a la millora constant de la professió.

Si vols anar ràpid, vés sol; si vols arribar lluny, vés acompanyat.

Proverbi africà

COM ENS ORGANITZEM? FOMENTAR COOPERATIVES DES DE L'EDUCACIÓ SOCIAL?

Les cooperatives som empreses vives (hi treballem persones!); però necessitem estar ben organitzades per orientar-nos als resultats: personals, societaris i socials, com dèiem abans.

Com ho fem? En aquest últim apartat intentaré resumir quina és l'organització interna bàsica de qualsevol cooperativa.

Hi ha tres peces fonamentals per a un bon engranatge: l'Assemblea General, el Consell Rector i la Direcció. Aquestes tres

forces de l'empresa cooperativa són bàsiques per treballar des de la confiança. I què vol dir confiança? Com diu Francesc Torralba: “La confiança és quelcom intangible i transparent, que no es pot veure ni tocar però es pot guanyar i perdre. Es construeix a poc a poc ja que és un vincle de col·laboració [...] i requereix temps i esforç”⁶.

- L'Assemblea General és el màxim òrgan d'expressió de la voluntat social. Els seus acords són obligatoris per a totes les persones sòcies de la cooperativa. Les assemblees les convoca el Consell Rector. Hi ha l'obligatorietat per llei de convocar un cop l'any l'assemblea ordinària per a l'aprovació de la memòria anual, tancament de l'exercici econòmic, aprovació dels comptes anuals, etc. Totes les altres assemblees són extraordinàries, per tractar qualsevol assumpte important per a la cooperativa. L'Assemblea és qui té la potestat d'elegir el Consell Rector.
- El Consell Rector és l'òrgan de representació i govern de la cooperativa, que gestiona l'empresa, i exerceix el control permanent i directe de la Direcció o Gerència. Estableix les directrius generals d'actuació, d'acord amb la política fixada per l'Assemblea General.
- La Direcció General és escollida pel Consell Rector, que delega en una persona les

facultats relacionades amb la gestió empresarial. La Direcció General pot proveir-se d'un equip de direcció per a la gestió ordinària de l'empresa cooperativa.

Evidentment, cada cooperativa té un estil propi de fer les coses i practica la cooperació d'una manera o una altra, segons uns valors i segons el grau en què les persones hi creguin. El tarannà de la cooperativa serà la seva carta de presentació en societat.

Acabo reflexionant sobre si les educadores i els educadors socials hem de fomentar o no cooperatives, o altres tipus d'empreses. Em ve al cap una frase: “El que ens fa humans és la cooperació”, de Michael Tomasello⁷.

L'educació social és un model centrat en la cooperació amb les persones, amb altres disciplines, amb les institucions, amb l'entorn, amb... Crec que no és tan important on desenvolupem la nostra professió, sinó com la desenvolupem. És aquí on ens hem d'aturar i pensar si tot el que hem anat llegint abans s'assimila a la nostra manera de ser i de pensar, és a dir, a la nostra *missió personal* i als nostres *valors* i de projecció cap al futur: a la nostra *visió*.

El model cooperatiu té uns principis per naturalesa que poden ser peces d'un gran puzzle que, ajuntant-les amb altres pe-

6 Torralba, F. *La confianza*. Lleida: Milenio (Biblioteca Torralba), 2008.

7 Tomasello, M. *¿Por qué cooperamos?* Móstoles: Katz Editores, 2010.

ces, encaixin prou bé amb com dibuixem cadascun o cadascuna de nosaltres el model d'educació social.

És una resposta que només ens podem donar nosaltres mateixos, perquè parteix de la coherència entre la nostra professió, per a la qual ens hem preparat, i el lloc on realitzarem el nostre projecte laboral, on volem abocar tot el nostre saber fer. Dependrà de cap on ens vulguem realitzar personalment i professionalment.

*L'Àlicia del País de les Meravelles
pregunta al gat de Cheshire on és el camí.*

*El gat li contesta:
"Això depèn d'on vulguis anar".*

Lewis Carrol

Si voleu aproximar-vos a les cooperatives de treball, per saber-ne més, per fer formació, per crear una cooperativa, per trobar cooperatives, etc., ho podeu fer a través del web de la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya: www.cooperativest treball.coop/.

